

- poz. 1089 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isip.sejm.gov.pl>.
14. Zákon o voľbách do samosprávy obcí: Zákon Slovenskej národnej rady z 28 augusta

1990. – Zákon č. 346/1990 Zb. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-voľbach-do-samospravy-obci/>.

УДК 631.15:65.012.2

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ САМОУПРАВЛІННЯ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Лисенко Л.В.

аспірант Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

It is considered of peculiarities of formation of self-management on rural territories. It is analyzed modern social and economic conditions of rural territories of the Kharkov region. It is defined, that unsatisfactory level of management of ability to live and development of rural territories is certain by a lack of means of local budgets, and also low social interest of countrymen concerning formation of the effective mechanism of self-management on village.

Анотація

Розглянуто особливості становлення самоуправління на сільських територіях. Проаналізовано сучасний соціально-економічний стан сільських територій Харківської області. Виявлено, що незадовільний рівень управління життєдіяльністю й розвитком сільських поселень зумовлений недостатністю коштів у місцевих бюджетах, а також низькою соціальною зацікавленістю самих селян у формуванні ефективного механізму самоуправління на селі.

Ключові слова

Самоуправління, сільські території, розвиток, місцевий бюджет.

I. Вступ

Центральною постаттю сучасного села є селянин, і якщо на перспективу ми плануємо створити економічно потужну країну, то необхідно підвищувати рівень добробуту на селі, громадяни мають бути зацікавлені жити і працювати на селі. Створення й розвиток реального сільського самоврядування є одним з основних шляхів виведення села з кризи. Традиційно українське село ототожнюють із сільським господарством, хоча досвід інших країн показує, що це не зовсім так, сільські території можуть бути представлені безліччю економічних діяльностей. Це, у свою чергу, підкреслює актуальність проблеми місцевого розвитку, зокрема сільських територій. В умовах сьогодення проблеми сучасного розвитку сільських територій неможливо вирішити лише за рахунок збільшення державного фінансування або в

межах сучасних інституцій та організаційних схем [3, с. 84]. В умовах занепаду й вимирання цілих сільських поселень, нездатності сільських громад і органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення необхідно робити акцент на формуванні оптимальної взаємодії державного, приватного й суспільного секторів за умови сталого розвитку сільських територій [4, с. 163].

Важливого значення для повноцінного розвитку сільських територій сьогодні набувають зусилля самих мешканців, їх фінансові, матеріальні ресурси, а також творчий потенціал. Зараз відбувається зниження соціальної активності на селі.

Останнім часом спостерігається підвищення інтересу до розвитку й формування організації місцевих ініціатив. Проблема розвитку сільських територій, у тому числі аспектам самоорганізації на селі, присвячено чимало праць. На думку більшості вчених, сільський розвиток включає два основних блоки: виробничо-господарський і соціально-еколого-економічний. Так, перший блок представлений економіками сільського, лісового, водного та інших видів господарств, а також переробною підгалуззю, торгівлею і послугами, а другий – економікою, плануванням та прогнозуванням розвитку сільських територій [5, с. 72].

На думку В.В. Юрчишина, трагізм сучасної ситуації на селі виявляється, передусім, у вимиранні найціннішого – селянського людського капіталу, його інтелектуально-інтелектуальної складової. Сучасне село великими темпами втрачає демографічно-відтворюваний потенціал, культуру, народні звичаї та інші надбання українського села [6, с. 61].

Існує наукова думка, що об'єднанням зусиль держави, різних структур господарювання, соціально-культурної й духовної сфер населення можна досягти позитивних змін у розвитку сільських територій. Важлива роль має бути відведена самоорганізації та самоврядуванню на селі [2, с. 59].

Згідно з державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р., планується вдосконалення системи управління розвитком сільських територій. Підвищення ефективності управління включає: чіткий розподіл повноважень щодо реалізації соціальної політики на селі та комплексного розвитку сільських територій між центральними й місцевими органами виконавчої влади, посилення ролі сільських громад щодо контролю за ефективним використанням земельних, водних, лісових та інших ресурсів, охороною довкілля, вдосконалення міжбюджетних відносин у частині спрямування до місцевих бюджетів коштів, необхідних для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з утримання закладів соціально-культурного призначення, надання суспільно необхідних послуг населенню та розв'язання інших завдань розвитку села тощо [1, с. 12].

Проблеми становлення й розвитку самоуправління на сільських територіях в умовах формування ринкового типу господарювання на селі не набуло ще достатнього наукового забезпечення й залишається мало вивченою у практичному плані підгалуззю науки про місцеве самоврядування.

II. Постановка завдання:

- виділити особливості становлення самоуправління на сільських територіях;
- проаналізувати основні показники розвитку сільської місцевості на прикладі Харківської області, яка є однією з найбільших областей України, з перспективно потужним агропромисловим комплексом, але в умовах сьогодення, відносно складною ситуацією із сільськими поселеннями.

III. Результати

В умовах переходу до ринкової економіки, розбудова і сталий розвиток сільських територій стає одним з пріоритетних напрямів адміністративної, економічної й аграрної політики нашої держави.

Самоуправління є історичним явищем, яке виникло з появою людського суспільства, а отже, управління на державному рівні й місцеве самоуправління притаманне будь-якій соціальній системі суспільства. Тобто існувало дуже багато передумов до формування цього різновиду організації управління на певному локальному рівні. Особливості й відмінності самоуправління можуть бути зумовлені історичним досвідом самоуправління, багатими традиціями в суспільстві, рівнем поінформованості населення, ступенем залежності від адміністративного впливу та цивілізованості цього суспільства тощо [4, с. 164].

Під самоуправлінням можна розуміти різновид організації суспільства (самоорганізації) з метою прийняття рішень у межах

встановленої легітимної компетенції, що дає можливість займатися саморегулюванням, вирішенням основних проблем на місцях, тобто там, де проживають, працюють, навчаються представники територіальної громади. Таким чином, як показує світовий досвід, самоуправління, пройшовши довгий, тернистий, еволюційний шлях, доводить свою перевагу при цивілізованому підході в управлінні суспільством як на рівні держави, так і на конкретному територіальному рівні. У свою чергу, місцеве самоуправління можна характеризувати як управління осіб, які мешкають на певній території, у тому числі в сільських поселеннях. Основними відмінностями самоуправління на сільських територіях є їх віддаленість як у географічному, так і в соціально-економічному плані від великих міст, потужних економічних центрів країни. Селяни залишаються малозахищеною категорією громадян у сучасному суспільстві, вони не можуть впливати на серйозні рішення, що приймаються на рівні держави, їм важко відстоювати свої політичні, економічні й соціальні позиції на місцях. Села втрачають кваліфікованих спеціалістів у різних галузях: сільське господарство, освіта, медицина тощо. Погіршується демографічна ситуація, переважна більшість тих, хто залишається на селі, є або похилого віку, або особи, які випали із соціально-економічних зв'язків; зменшується загальна чисельність мешканців сіл. Цивілізація, яка отожднюється у селян з містом, стає ще більш далекою для них. Отже, набуває актуальності факт організації потужної системи самоуправління на селі як з боку представників державної влади, так і самих територіальних громад.

Неабиякого значення набуває той факт, що специфіка сільських громад має великий вплив на формування розвитку сільської території шляхом самоуправління. Це пов'язано з меншою чисельністю мешканців на сільській території, на відміну від міст, однотипністю життєвого устрою сільської територіальної громади, де більшість мешканців або займаються сільським господарством, або працюють на великому підприємстві. Тобто територіальна сільська громада більшою мірою є однорідна за інтересами, традиціями, що, у свою чергу, створює сприятливі умови до формування ефективного механізму самоуправління на певній території з метою контролю над виконанням державної політики розвитку сільського господарства й сільських територій, спільного вирішення актуальних проблем, таких як газифікація, водопроводи на селі, створення соціальної інфраструктури, озеленення та в цілому покращення благоустрою сільської території й добробуту її мешканців. Унаслідок сучасної політики держави щодо розви-

тку сільських територій спостерігається негативна тенденція занепаду соціальної сфери, що можна проілюструвати даними по Харківській області.

Досліджуючи рівень розвитку сільських територій у Харківській області, можна від-

значити, що за 2000–2007 рр. спостерігається скорочення освітніх установ, закладів культури, охорони здоров'я, а також побутових закладів і відповідних послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники розвитку сільської місцевості Харківської області [7]

Показник	Роки				2007 р. до 2000 р., (+; -)
	2000	2005	2006	2007	
Введено в експлуатацію житлових будинків, тис. м ² загальної площі	50,0	62,4	73,7	72,3	+22,3
Введено в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, учн. місць	689	120	-	-	-689
Кількість дитячих дошкільних закладів, од.	370	248	249	256	-114
Кількість населених пунктів, які мають водопровід, од.	268	220	224	227	-41
Кількість населених пунктів, які мають каналізацію, од.	59	49	51	52	-7
Кількість масових та універсальних бібліотек, од.	658	663	671	671	+13
Кількість закладів культури клубного типу, од.	693	641	627	631	-62
Кількість населених пунктів, які газифіковані тільки природним та природним і зрідженим газом, од.	517	579	619	645	+128

Останнім часом спостерігається певна тенденція до зменшення кількості введених в експлуатацію дитячих дошкільних закладів, за період 2006–2007 рр. взагалі не було введено в експлуатацію жодного загальноосвітнього навчального, а також лікарняного й амбулаторно-поліклінічного закладів на території області.

Розглядаючи можливість формування й дії механізму місцевого управління в сільських територіях, необхідно відзначити, що все майно сільської території, доходи місцевого бюджету, а також сукупність усіх ресурсів виступає матеріальною й фінансовою основою самоуправління на селі. Досліджуючи діяльність Хрещищенської сільської ради Красноградського району Харківської області, яка є типовою для цієї області з наявними промисловими і сільськогосподарськими об'єктами, перебуває на дотаціях з району й має ряд невирішених проблем. Можна зауважити: бюджет ради дуже обмежений, що ускладнює можливість оновлення транспортного парку, дорожнє сполучення на території ради й за її межами, утримання соціальних, культурних та інших об'єктів на селі (табл. 2). Так, аналізуючи виконання бюджету цієї сільської ради за період з 2004–2008 рр., можна відзначити, що найбільшою статтею доходів для сільради залишається прибутковий податок з громадян, а також єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва. Серед видатків бюджету сільської ради найбільше коштів спрямовується на охорону здоров'я (понад 50%), видатки на органи місцевого самоврядування (понад 25%), а також витрати на культуру й мистецтво (понад 11%). На жаль, цих коштів не вистачає для відновлення нормальних умов життєдіяльності сільського населення з нормально розвинутою соціальною, транспортною, торговельною, обслуговуючою інфраструктурою та

для вирішення інших невідкладних питань села. Сьогодні сільська рада на чолі з головою, а також громада села за власний кошт, а також із залученням спонсорів намагаються вирішити проблеми з вуличним освітленням, опаленням місцевих клубів, ремонтом доріг, оцінкою землі в населеному пункті, підготовкою документації на формування сміттєзвалища та багато інших. Проте самотужки вирішити всі ці проблеми майже неможливо.

IV. Висновки

На жаль, сьогодні існують певні проблеми щодо побудови міцного дієвого механізму самоуправління сільським громадами на сільських територіях. Можна виділити дві причини, з яких це явище не набуває масового поширення:

1) неспроможність державних структур сформувати дієвий механізм регулювання суспільних відносин на селі, відсутність і недосконалість законодавства щодо підтримки розвитку села й сільських територій;

2) низька соціальна активність самих селян, недовіра до держави, до всіх напрямів розвитку, до будь-яких змін, про що свідчать результати спілкування із самими селянами, представниками місцевого самоврядування, а також зазначається в безлічі наукових публікацій.

Отже, важливого значення набуває зміна менталітету селянства шляхом масового інформування села про важливість і правомірність створення інституції самоуправління на селі з боку самих селян. В умовах виконання державної цільової програми розвитку українського села до 2015 р. бажано врахувати те, що центр управління розвитком сільських територій необхідно сформувати на місцевому рівні, враховуючи історичні особливості, специфічні умови формування виробничих і соціальних умов існування даної сільської громади.

Таблиця 2

Структура бюджету Хрестищенської сільської ради Красноградського району Харківської області

Показник	2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2008 р. до 2004 р. (+, -), грн
	Сума, грн	%	Сума, грн	%	Сума, грн	%	Сума, грн	%	Сума, грн	%	
I. Доходи бюджету											
1. Податкові надходження – всього	278 020	98,6	361 316	97,7	392 849	85,5	489 945	88,8	602 719	84,1	+324 699
у т.ч. прибутковий податок з громадян	161 896	57,4	222 019	60,0	258 311	56,2	348 758	63,2	437 074	61,0	+275 178
плата за землю	18 062	6,4	14 801	4,0	19 959	4,3	23 092	4,2	36 496	5,1	+18 434
внутрішні податки на товари і послуги	1 561	0,5	4 034	1,1	2 788	0,6	1 964	0,4	318	0,04	-1 243
єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва	24 136	8,6	32 356	8,8	38 884	8,5	42 703	7,7	61 796	8,6	+37 660
інші податки	72 365	25,7	88 106	23,8	72 907	15,9	73 428	13,3	67 035	9,36	-5 330
2. Неподаткові надходження (державне мито та ін.)	1 201	0,4	2 494	0,7	2 609	0,6	7 232	1,3	17 066	2,4	+15 865
3. Офіційні трансферти	2 853	1,0	5 984	1,6	63 860	13,9	54 539	9,9	96 500	13,5	+93 647
Баланс	282 074	100,0	369 794	100,0	459 318	100,0	551 716	100,0	716 285	100,0	+434 211
II. Видатки бюджету											
1. Органи місцевого самоврядування	56 993	19,9	77 173	21,8	112 211	25,5	164 622	29,0	188 140	27,0	+131 147
2. Охорона здоров'я	128 143	44,9	192 362	54,3	232 880	52,9	303 916	53,5	398 895	56,9	+270 752
3. Соціальний захист та соціалізація	300	0,1	450	0,1	150	0,03	300	0,03	750	0,1	+450
4. Благоустрій села	9 604	3,4	10 520	2,9	12 532	2,8	26 510	4,67	16 758	2,4	+7 154
5. Культура і мистецтво	24 514	8,6	42 031	11,9	60 105	13,7	65 840	11,6	79 276	11,3	+54 762
6. Кошти, передані до районного бюджету	59 498	20,8	18 900	5,3	11 660	2,67	6 644	1,2	12 100	1,7	-47 398
7. Інші видатки	6 585	2,3	12 900	3,7	10 352	2,4	-	-	4 522	0,6	-2 063
Баланс	285 637	100,0	354 336	100,0	439 890	100,0	567 832	100,0	700 441	100,0	+414 804
Залишок на початок року	4 826		1 262		16 720		36 148		20 033		
Залишок на кінець звітного року	1 263		16 720		36 148		20 033		35 877		

Джерело: власні дослідження.

Література

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. від 19 вересня 2007 р. № 1158 : затверджено КМУ // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 3–58.
2. Белебега І.О. Самоорганізація сільських громад / І.О. Белебега, В.В. Бакум // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 9. – С. 59–61.
3. Губені Ю. Органи самоорганізації населення на селі як інструмент місцевого розвитку / Ю. Губені // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 84–91.
4. Ткачук В.І. Проблема становлення самоуправління на сільських територіях в Україні / В.І. Ткачук, А.О. Соколова // Роль соціального капіталу та локальних ініціатив у забезпеченні сільського розвитку: доповіді Міжнародного симпозиуму (Житомир, 16–18 травня 2007 р.), Державний агроекологічний університет. – Житомир, 2007. – С. 163–170.
5. Третяк А.М. Розвиток сільських територій як один з пріоритетів економічної політики держави / А.М. Третяк, В.М. Другак // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 7. – С. 71–74.
6. Юрчишин В.В. До проблеми майбутнього вітчизняного села і селянства / В.В. Юрчишин // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 3. – С. 61.
7. Харківська область у 2007 році : статистичний щорічник / за ред. М.Л. Чмихало ; Держкомстат України, Головне управління статистики у Харківській області. – Х., 2008. – 588 с.

УДК 332.82(477.62)

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВОДОПОСТАЧАННЯ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ**Логвиненко В.І.**кандидат економічних наук, доцент
Донецький державний університет управління**Annotation**

In the article the analysis of the existent state of water-supply is done in the Donetsk region and suggestions are developed on a strategic management development of water-supply of the Donetsk region.

Анотація

У статті проаналізовано існуючий стан водопостачання в Донецькому регіоні та розроблено пропозиції щодо стратегічного управління розвитком водопостачання Донецького регіону.

Ключові слова

Водовідведення, водопостачання, державна підтримка, стратегія управління.

I. Вступ

Для всіх країн світу продовжує залишатися нелегким пошук шляхів ефективного водопостачання населених пунктів питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів питного водопостачання, реформування й розвитку водопровідних мереж та об'єктів водопостачання, підвищення їх надійності й функціональності; поліпшення на їх основі стану здоров'я населення й оздоровлення соціальної екологічної ситуації населених пунктів, охорона та раціональне використання джерел питного водопостачання [2].

Досвід усіх країн світу показує, що найефективнішими методами поліпшення водопостачання населених пунктів якісною питною водою є впровадження заходів науко-

во-технічного розвитку на основі досягнень науки і техніки.

У Донецькому регіоні забезпечення питною водою й послугами водопостачання здійснюють комунальні підприємства та організації водопровідно-каналізаційного господарства.

Технічний стан систем водопостачання перебуває в критичному стані. Водопровідні вузли, каналізаційні насосні станції, очисні споруди, які перебувають в експлуатації підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, потребують реконструкції. Майже 80% трубопроводів повністю зношено, виходячи з технічних норм експлуатації. Унаслідок цього щодня відбувається до 100 поривів і порушень у системах водопостачання Донецької області.

З наявних в експлуатації 19 тис. км мереж і водоводів в області заміни потребують понад 60%.

Ці та інші проблеми технічного стану об'єктів водопостачання й водовідведення свідчать про можливість виникнення техногенної катастрофи на території Донецької області [3].

II. Постановка завдання

Мета статті – проаналізувати існуючий стан водопостачання в Донецькому регіоні; розробити пропозиції щодо стратегічного управління розвитком водопостачання Донецького регіону.